

Københavns Universitet

Hvornår er man ung?

Gundelach, Peter; Nørregård-Nielsen, Esther C.

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2002

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Gundelach, P., & Nørregård-Nielsen, E. C. (2002). Hvornår er man ung? *Dansk Sociologi*, 13(3), 27-46.

Peter Gundelach og
Esther Nørregård-Nielsen

Hvornår er man ung?

Hvornår er man ung, og hvornår er man voksen?
Er der forskelle i befolkningens værdier i forhold
til arbejde og politik, når det undersøges ud fra
henholdsvis et alders- eller generationsperspektiv?
Baseret på data fra den danske del af den
internationale værdiundersøgelse vises at der er
så store differentieringer blandt de 18-30 årige at det
næppe er meningsfuldt at opfatte unge som én
kategori. En aldersanalyse viser ikke værdimæssige
forskelle i befolkningen, og generationsperspektivet
viser ret små forskelle med hensyn til værdier.
Forklaringen kan være at vi lever i et samfund, hvor
alle gerne vil være unge hele livet.

I 2001 udgav Post Danmark en serie frimærker med temaet ungdomskultur. Det ene mærke viser to unge der kysser hinanden, og tværs over frimærket står ordet "love". De øvrige frimærker forestiller en skateboardløber ("play"), en person der scratcher ("create") samt en tungepiercing ("show"). Der er naturligvis en pointe ved at frimærkerne benytter sig af engelske ord. Det signalerer at ungdomskulturen er international/amerikansk. Frimærkerne viser ungdomskulturens janusansigt. På én gang ny og perspektivrig, dæmonisk og odelæggende.

I sociologiske analyser af ungdom findes to typiske former for beskrivelse. Den ene er den fremstilling af unge som også Post Danmark er eksponent for, nemlig at de unge har andre værdier end de voksne. Unges værdier bliver pejlmærker for fremtidens udvikling. Fx skriver Christensen:

De [unge] bliver en slags "bærere" af tidsånden – hvor flydende og upræcis den end må være – og deres politiske og kulturelle identitetsdannelse vil forme sig i et spændingsfelt mellem brud og kontinuitet – i forhold til andre generationer under stærk indflydelse af de sociale, kulturelle og politiske orienteringspunkter der findes her og nu (Christensen 1994 :178).

En anden gennemgående fremstilling af de unge i litteraturen er fremhævelsen af ungdommen som en overgangsfase. Ung er noget man bliver (efter man har været barn), og noget der går over (når man bliver voksen). Overgangsfasen indikerer at der er tale om en periode med eksperimenter og mulige afklaringer.

[ungdomslivet er] en livsfase, hvor man gennem afprøvning af forskellige livsstrategier søger efter sig selv – og dermed det, der for den enkelte bliver meningsfuldt (Willer & Østergaard, 2001:15).

Citatet viser en typisk beskrivelse der lægger vægt på ungdomslivet som en periode præget af mange muligheder, valg og forandringer. Men hvornår er man ung, og hvornår er man voksen? Et bud på en skillelinie er at tage udgangspunkt i alderen, således at man fra og med en nærmere fastsat fødselsdag – fx når man bliver tredive – overgår fra at være ung til at være voksen. Således definerer fx Heggen (1997) begrebet "ung-voksen" til at dække perioden fra 18-30 år. Andre forskere vil ikke benytte alder, men derimod den sociale placering som kriterium for hvornår man er ung og hvornår man er voksen. Wallace og Kowatcheva (1998) skriver om ungdomssituationen i nutiden at yngre mennesker i stadigt stigende omfang kan findes i uddannelses- og læreinstitutioner frem for på en arbejdsplads. De venter med at binde sig til familie og fuldtidsarbejde, og overgangsperioden fra barn til voksen er i takt hermed blevet stadigt længere gennem de seneste 30 år. Samtidig udbredes voksen- eller ungdomskulturen til stadigt yngre aldersgrupper, og derfor er det ikke særlig klart hverken hvornår barndommen eller ungdommen ender eller begynder.

På den baggrund er Pierre Bourdieus (1997) titel: "'Ungdom' er kun et ord" nærliggende. Bourdieu anvender sin generelle teori om feltet til at minde os om at definitionen af ungdomsbegrebet er genstand for en stadig kamp. På tværs af classeskel er det et fællestræk for de unge at de er nytilkomne og derfor står i mod-sætning til de ældre og etablerede. Samtidig påpeger han at det er væsentligt at differentiere de forskellige ungdoms-

grupper, fx at opdele mellem unge på arbejdsmarkedet og unge studerende. Bourdieu argumenterer altså for at man skal forstå definitionen af ungdom som en kamp på symboler. Ungdom er ikke et aldersfænomen, men en konstruktion der må ses i relation til fordelingen af goder i samfundet. Denne fordeling af privilegier sker ikke mindst på baggrund af skolesystemet der med Bourdieus ord reproducerer ulighederne. Som andre sociale klassifikationer må ungdom forstås i et magtperspektiv, og man må undersøge de interne differentieringer inden for klassifikationen. Med baggrund i Bourdieus argumentation må man sige at man ikke kan tage for givet, hvad man skal forstå ved at være ung. En definition kræver en tidsmæssig placering og en forståelse af hvilke faktorer der konstruerer denne kategori.

Ud fra dette perspektiv må man analysere den samfundsmæssige konstruktion af kategorien ung. Ungdom kan fastlægges som tiden mellem barndom og det selvforsørgende voksenliv, og denne periodes længde og karakter har været stærkt varierende i løbet af historien (Wallace og Kowatcheva 1998:11). Med den udvidede skolegang og masseuddannelsessystemet i efterkrigstiden blev ungdomsperioden forlænget. At være ung skiftede samtidig karakter. "Efterkrigstidens historie er i særlig grad ungdommens" skriver historikeren Geert Nielsen (1994:15). Han argumenterer for at den modernisering og opbygning, der fandt sted efter anden verdenskrig, medførte en generel ændring i levevis og vækst i levestandard. I efterkrigstiden udviklede forbrugerkulturen sig, og generationerne efter krigen voksede op med flere penge til forbrug end nogensinde tidligere. Efterkrigstidens ungdom er i den forståelse særlig ved økonomisk at stå stærkere og være mere uafhængig end nogensinde før. De unge står som en ny

Peter Gundelach
Professor ved
Sociologisk Institut,
Københavns
Universitet.
E-mail:
Peter.Gundelach@
sociology.ku.dk

Esther Nørregård-Nielsen
Ph.d.studerende
ved Sociologisk
Institut, Køben-
havns Universitet.
E-mail:
Esther.Norregaard@
sociology.ku.dk

og særlig generation – som deres tids vilde og farlige – uanset om der er tale om slutningen af 1950'erne med idoler som Elvis og hans udfordrende underlivsbevægelser, om 1960'erne og de langhårede Beatles eller om 1990'ernes idoler såsom Spice Girls og Marilyn Manson. Så selv om unge i dag og i 1950'erne er vokset op under forskellige omstændigheder, har de også et fælles præg.

Ovenstående kortfattede gennemgang viser at der er en række konkurrerende definitioner af ungdom. Fælles for de fleste teorier om ungdom er at man indtænker de samfundsmæssige omstændigheder, således at fastlæggelsen af ungdom varierer fx efter hvilken historisk periode man undersøger. Dette spørgsmål er mindre vigtigt i denne artikel der koncentrerer sig om nutiden. Inden for denne ramme er det muligt at pege på i hvert fald tre typer af definitioner. Ungdom kan forstås som alder i biologisk forstand. Desuden kan ungdom opfattes som særlige livsomstændigheder fx at man er under uddannelse, og endelig kan man definere unge ud fra en

opfattelse af at de har deres helt egne værdisæt og holdninger.

I denne artikel gør vi et forsøg på at afprøve anvendeligheden af disse forskellige ungdomsdefinitioner. Vi ønsker at undersøge hvorvidt det giver mening at indsnævre definitionen af ungdom til et spørgsmål om alder, eller om inddragelse af livsomstændigheder eller værdier giver bedre mening. Vi forholder os således meget åbent til ungdomsbegrebet og vil afslutningsvis bidrage med vores eget bud på en opdeling mellem det at være ung og det at være voksen.

Alder eller generation

Man kan skelle mellem to forskellige analytiske perspektiver på ungdom: alders- og generationsperspektivet. Aldersperspektivet betyder at ungdom opfattes som en bestemt aldersperiode med handlinger eller værdier der adskiller sig fra de ældre i kraft af aldersforskelle og erfaringsforskelle. Generationsperspektivet betyder at man fokuserer på fødselsår, og dermed på skiftende generationer hvis værdier og handlinger adskiller sig afgørende fra hinanden. I begge tilfælde handler analysen om modsætninger og forandringer, men selvom de tit blandes sammen i forskningen, er der tale om to meget forskellige analytiske perspektiver. Vi vil derfor indledningsvist definere hvorledes vi anvender de to betegnelser (sml. Frønes 1997).

Alder måles som i biologien. Dertil knyttes en antagelse om at en persons værdier ændrer sig med stigende alder, og dermed at personer i samme aldersinterval har nogenlunde identiske værdier. Metaforisk udtrykt kan man sammenligne en aldersanalyse med en stige hvor trinene repræsenterer forskellige aldre. Jo højere op man kommer ad stigen, desto ældre er man. Med den metode kan man på et givent tidspunkt analysere forskelle og ligheder mellem alders-

grupper såsom forskelle i indkomst, i ansættelsesmuligheder eller værdier. Som konsekvens af stigende alder eller som følge af bestemte begivenheder i løbet af livet vil man ændre værdier.

Generation refererer til en gruppe personer med forankring i samme historiske periode og med fælles historisk erfaring. Generationsforklaringer bygger på at individet får grundlagt sine værdier i barn- og ungdommen, og at disse i det store og hele er stabile gennem hele livet. Man forudsætter altså at fødselstidspunktet betyder noget, fordi den tid en person fødes i har konsekvenser for hans eller hendes liv. I dette perspektiv vil værdierne i samfundet ændre sig i takt med at nye generationer kommer til. Resultatet er – med Ingleharts (1971) ord – ”en tyst revolution”. Forandringerne må studeres over tid.

Metaforen for generation er den rullende trappe som folk bevæger sig opad både i alder og tid¹. Det er ikke alene ens alder der forandrer sig, det gør også det samfund man ældes i. Bevægelsen er samtidig. Derfor findes der i samfundet mange rullende trapper – for nu at strække metaforen. Hver generation er vokset op på forskellig tid og har gjort deres forskellige livserfaringer på forskellige tidspunkter. Der er stor forskel på at være barn i 1950'erne, hvor flere mødre var hjemmearbejdende, og at være barn i dag hvor begge forældre ofte er udearbejdende. Der er på samme måde stor forskel på at tage studentereksamen i 1950'erne, hvor gymnasiet var en eliteskole, sammenlignet med i dag hvor det er en masseuddannelsesinstitution.

Som det fremgår, indeholder et alders- og et generationsperspektiv ligheder i den forstand at man er interesseret i at se forskelle og ligheder mellem de enkelte kategorier og i at analysere forandringer. Forandringsanalysen er imidlertid forskellig. I et aldersperspektiv antager man

at den enkeltes værdier ændrer sig med alderen. I generationsperspektivet vil den enkeltes værdier være nogenlunde konstante, fordi de er blevet grundlagt i barn- og ungdommen. De to tilgange vil blive behandlet i hvert sit afsnit nedenfor.

Data og metode

Ovennævnte problemstillinger vil vi undersøge ved hjælp af data fra den danske del af den internationale værdiundersøgelse². Denne undersøgelse er gennemført i Danmark i tre omgange nemlig 1981, 1990 og 1999. I hvert undersøgelsesår indgår ca. 1000 personer i alderen 18 år eller ældre.

Data er analyseret ved hjælp af statistikprogrammet DIGRAM³. Der anvendes to analyseformer i denne artikel. Den ene er en form for regression hvor vi undersøger sammenhænge mellem en række uafhængige variabler og en afhængig variabel. I løbet af analysen testes alle sammenhænge mellem variablerne og de ikke signifikante slettes fra modellen. Sammenhængene udtrykkes ved hjælp af korrelationskoefficienten γ . I artiklen refereres alene til partielle γ 'er, dvs. korrelationen når alle de øvrige variabler i analysen er holdt konstant. Den anden analyseform kaldes for kollaps. Der testes for om fordelingen i en værdi i en afhængig variabel er signifikant forskellig fra den afhængige variabels øvrige værdier. Er der ikke signifikante forskelle mellem dem, slås de to værdier på variabelen sammen (de kollapses). Det samme gentager sig med den næste værdi på variabelen. Analysen fortsætter indtil der kun er signifikante forskelle mellem de kollapsede variabelværdier. Hvilke værdier på variabelen, der kollapses, er altså et statistisk spørgsmål og afhængigt af analysen kan det falde ud på forskellig måde i de enkelte modeller. Alderskategoriseringen kan være et eksempel. I nogle til-

fælde vil der ikke være signifikante forskelle i svarene blandt alle fra 18-45 år så disse vil blive slået sammen og stå i modsætning til dem på fx 46 til 67 år. I andre tilfælde vil de 18-32-årige have så signifikant andre meninger i forhold til dem på 33-56 år at de vil udgøre hver deres gruppe. Når fx aldersgrupperne klassificeres forskelligt i tabellerne undervejs, skyldes det således at der på baggrund af tests er signifikante svarforskelle der gør det meningsfyldt nogle gange at lave en aldersopdeling og andre gange en anden.

Inden selve analysen skal det også noteres at værdiundersøgelsens overordnede resultater viser at der har været en relativt lille ændring i værdierne i den danske befolkning i 1981-1999. I de tilfælde, hvor der er sket forandringer, er de beskedne og/eller gælder kun for en enkelt gruppe i befolkningen. Dette er væsentligt at have i erindring, når vi i det efterfølgende kaster lys på de forskelle der måtte være i materialet.

Ungdom som livsomstændigheder

Som nævnt kan ungdom forstås som en særlig alder – f.eks. alderen fra 18-30 år. Et andet og i denne sammenhæng bedre bud, som også Frønes og Brusdahl (2001: 42) er fortalere for, er at voksendom – dvs. det der kommer efter ungdom – knyttes til arbejde, fast partner og barn. Inspireret heraf kan man sige at ungdommen kan fastholdes ved bevidst at undlade at binde sig til arbejde, partner og børn. I det nuværende samfund kan man få en ide om befolkningens fordeling på ungdom og voksendom ved at kombinere de tre variabler (arbejde, fast partner og børn) og se på dem i forhold til alder. Dette er gjort i tabel 1.

Tabel 1. Andelen af befolkningen, der har arbejde, fast partner og mindst et barn, fordelt på alder. 1999. Pct.

	Fast partner	Barn	Arbejde	Pct. blandt 18-21 årige	Pct. blandt 30-33 årige	Pct. blandt 34-55 årige
1	+	+	+	0	58	65
2	+	+	-	0	9	11
3	+	-	+	20	18	5
4	+	-	-	9	0	0
5	-	+	+	0	1	11
6	-	+	-	0	1	3
7	-	-	+	41	13	5
8	-	-	-	30	0	0
N				67	91	440

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

Arbejde inkluderer kategorien arbejdsløs. Der er ingen "ved ikke" svar i disse spørgsmål. Af oversigtsgrunde er personer mellem 22 og 29 år og personer over 56 år udeladt fra analysen.

Tabellen sammenligner hvad man kan antage er yderpunkterne i ungdomsperioden hvis denne defineres som aldersbetinget nemlig personer i alderen 18-21 og 30-33 år. Det fremgår at der er meget stor forskel på livssituationen for disse grupper. Blandt de yngste er der ingen som har alle de tre elementer, der her kendetegner det at være voksen (fast partner, barn og arbejde). Blandt de ældste er det over halvdelen. Det er selvfølgelig ikke så overraskende, men viser at man ikke kan betragte ungdommen som en kategori der alene er afgrænset ved alder, idet der, som det fremgår af tabellen, er tale om at jævnaldrende kan have prioriteret meget forskelligt med hensyn til arbejde, partner og børn. Som det ses er nettotilvæksten af personer, der erhverver alle tre kendetegn på at være voksen, ikke særlig stor efter begyndelsen af tredive.

Det er altså vigtigt at se ungdom ikke som en bestemt aldersfase, men som noget der hænger sammen med bestemte livsfaktorer. Store dele af befolkningen

gennemløber et bestemt livsløb hvori begivenhederne arbejde, partner og barn indgår. Livsløbsforklaringen indikerer at alderen i sig selv tilsyneladende ikke er et godt kriterium for at sige noget om folks værdier. Det er alder i sammenhæng med centrale omstændigheder ved livet der har betydning. Et af undersøgelsens interessante resultater er at der er stor forskel på unge mænd og kvinders livsomstændigheder. Det fremgår af tabel 2.

En tolkning af tabellen kunne være at kvinder bliver voksne før mænd, forstået på den måde at kvinder tidligere i livet end mænd erhverver alle tre kendetegn ved voksenlivet. Det er påfaldende at 41 pct. af de 18-21 årige mænd, men kun 17 pct. af de 18-21 årige kvinder ikke har nogle af vokselementerne. På samme måde ses en markant forskel blandt de 30-33 årige. Det er her 24 pct. af mændene, men blot 4 pct. af kvinderne der "kun" har arbejde, dvs. at de er på arbejdsmarkedet, men ikke har hverken fast partner eller børn.

Dette eksempel understreger at det er

Tabel 2. Livsomstændigheder for mænd og kvinder i forskellige aldre. 1999. Pct.

	Mænd		Kvinder	
	18-21	30-33	18-21	30-33
(1) Partner, arbejde, barn/børn	0	57	0	59
(3) Partner, arbejde men ikke barn	10	17	31	19
(7) Kun arbejde	43	24	38	4
(8) Ingen af delene	41	0	17	0
Andet	6	2	14	18
N	37	42	30	49

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

Tallene i parentes refererer til klassifikationen i tabel 1. Kategorien "andet" indeholder således kategorierne 2, 4, 5 og 6 i tabel 1.

problematiske at tale om unge som en specifik aldersgruppe i samfundet. Tabel 2 indikerer at personer i samme aldersgruppe tilsyneladende har så forskellige livsomstændigheder, at der kan være mere der skiller dem end binder dem sammen. Livsomstændighederne varierer voldsomt ikke blot i løbet af alderen, men også i forhold til andre sociale klassifikationer, her demonstreret ved kønsforskelle. Polemisk kan man sige at ungdom er en meningsløs kategori, og tildelingen af bestemte værdier eller egenskaber til unge bygger på den fejlagtige opfattelse at personer i en bestemt alder har næsten alt til fælles. Set ud fra de såkaldt unges perspektiv må det derfor være stærkt irriterende, når der er nogen der skråsikkert udtaler sig om hvordan unge egentlig er. Konklusionen, som også støtter Bourdieus tankegang, er at man må tage højde for differentieringerne blandt de såkaldt unge, når man skal analysere deres værdier. Derfor vil vi i de efterfølgende analyser inddrage en række andre variable udover alder.

Ungdom som alder

Der kommer i disse år en stor mængde videnskabelige arbejder der beskæftiger sig med de unges særpræg. De knytter

ofte an til en analyse som tager udgangspunkt i, at den vestlige verdens samfund bevæger sig væk fra et industrisamfund og over mod et videnssamfund. I denne overgangsfase ses unge som et særligt radikaliseret eksempel på videnssamfundets frisatte individ for hvem intet mere er helligt, og for hvem alle muligheder står åbne. Industrisamfundets klasser og stabile sociale strukturer eksisterer ikke mere, og individet står i princippet frit til at vælge og kan sammensætte sin identitet efter eget ønske. I en af de første fortolkninger af denne udvikling foreslog Thomas Ziehe begrebet "kulturel frisættelse" (Ziehe og Stubenrauch 1983). Svaret for individets udvikling er lagt over på den enkelte. Det stiller store krav til individet idet selv ikke-valg er at vælge, og der er altid en risiko for at vælge forkert. Den enkelte tvinges derfor også til øget refleksion. Ziehe, der i starten af 1980'erne så de daværende unge som første klare eksempel på denne personlighedstype, benævner dette "en overopledning af subjektiviteten", idet unge tvinges til for mange valg og modtager flere informationer end de nødvendigvis kan kapere og bearbejde. Det kan medføre en stor usikkerhed på egen identitet og den valgte vej.

Denne form for værdimæssige beskrivelser argumenteres der til stadighed for som kendetegn for de unge, også i daglig tale. Der er tale om kendetegn på et andet niveau end livsomstændighederne, og i overensstemmelse med den survey-baserede værdiforskning (jf. fx van Deth og Scarbrough 1995) forudsættes at det er livsomstændighederne der producerer de forskellige opfattelser og handleformer hos individet. Vi har sammenfattet disse overvejelser i figur 1.

Med denne model er ideen at analysere de forskellige livsomstændigheders betydning for de værdimæssige sider af ungdom.

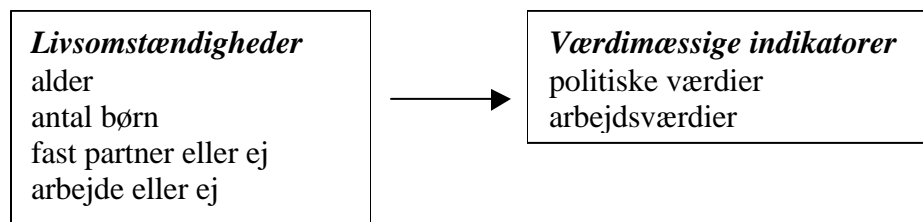
Analysen har til formål at demonstrere forskelle i værdier mellem de unge (forstået som kombinationen af de fire livsomstændigheder) og den øvrige del af befolkningen. Derfor har vi udvalgt variable som kan antages at demonstrere sådanne modsætninger. Det er især spørgsmål der handler om fordelingen af goder i samfundet. Vi foretager den yderligere begrænsning kun at se på politiske og arbejdsmæssige forhold. Disse to områder er udvalgt fordi de jævnlige optager forskere, politikere og den offentlige debat, når talen falder på de unge (se fx Svensson og Togeby 1986, Christensen 1994, Nørregård-Nielsen og Østergaard 2002).

Politiske værdier

I medierne fremhæves de unge ikke sjældent for deres individualisme og dermed deres ringere grad af solidaritet i forhold til de sociale fællesskaber. Det gælder fx holdningen til velfærdsstaten og til at hjælpe andre, idet det antages at unge er mere selvoptagne og ikke så villige til at yde til fællesskabet. En måde at vurdere den samfundsmæssige solidaritet på er ved at spørge i hvilken grad man er villig til at bidrage til at hjælpe de ældre generationer. Ud fra en konfliktteoretisk tankegang kan man opstille en modsætning mellem unge og ældre, og man kan antage at vor tids såkaldte individualistiske unge ikke vil være så villige til at hjælpe de ældre, men i stedet lægge vægt på at fremme egne interesser.

For at afprøve denne hypotese har vi gennemført en analyse af et spørgsmål der lyder: "Er De parat til at gøre noget for at forbedre forholdene for de ældre?" Analysen er gennemført på baggrund af de fire tidligere nævnte uafhængige variable. Den viser at variablene fast partner, børn og arbejde ikke har betydning for fordelingen af alderssolidaritet. Kun alder har betydning, og den er endda ret lille (partiel $\gamma = 0.10$, $p = 0.000$). Analyserer man forskellene mellem aldersgrupperne med kollapsteknikken viser det sig at man kan inddele befolkningen i to aldersgrupper: Personer over og under 40 år. Blandt personer under 40 år siger 65

Figur 1. *Analyse af ungdom i et aldersperspektiv*

pct. "ja, absolut" eller "ja" til at de er parate til at gøre noget for at hjælpe ældre mennesker. For personer over 40 er andelen højere, nemlig 74 pct. Dette må tages som udtryk for en aldersmæssig modsætning, men det er en modsætning af meget beskedne dimensioner som ikke meningsfuldt kan knyttes til ungdomsbegrebet. Der er med andre ord ikke basis for at sige at unge – dvs. personer under 40 år – ikke er solidariske med den ældre del af befolkningen.

Arbejde

Et af den unges trin på vejen til voksenalder er at få et arbejde. Når man diskuterer fordelingen af goder i samfundet, kan man forestille sig at unge og voksne har forskellig opfattelse af betydningen af arbejde i samfundet. De voksne har taget deres tårn på arbejdsmarkedet og oplevet at bidrage til dannelsen af velfærd i samfundet. De unge har derimod i det store og hele været nydere af velfærdstatens goder. Vi vil derfor vende os mod et par spørgsmål der kan belyse forskelle i værdier mellem unge og den øvrige del af befolkningen.

Et væsentligt aspekt i forbindelse med forskellige aldersgruppers syn på arbejdet vedrører forholdet mellem pligt og lyst. Man skal arbejde fordi det er en forpligtelse, vil ældre dele af befolkningen sige, fordi arbejdet bidrager til skabelsen af velfærd i samfundet og giver den enkelte hans eller hendes centrale identitet. For unge derimod antages det lystbetonede at spille en større rolle. I værdiundersøgelsen er dette undersøgt gennem to udsagn som man kan erklære sig mere eller mindre enig i. Udsagnene lyder:

- Folk bør kun arbejde hvis de har lyst.
- Det er ens pligt over for samfundet at arbejde.

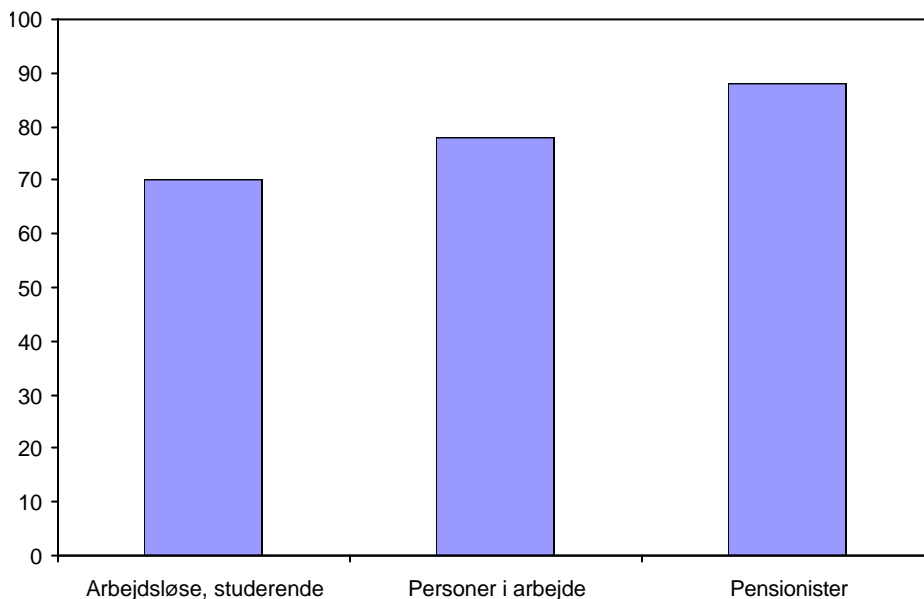
Det mest interessante i analysen af det første spørgsmål er at alder ikke har no-

gen betydning for besvarelsen. Der er så store variationer inden for de enkelte aldersgrupper at det er placeringen i forhold til arbejdsstyrken der er afgørende for besvarelsen. Det afgørende er således hvorvidt man har et arbejde eller ej. Tilhørsforholdet til arbejdsmarkedet deler befolkningen op i tre signifikant forskellige grupper: Personer i arbejde, pensionister og personer på overførselsindkomst – dvs. studerende og arbejdsløse. Besvarelserne fremgår af Figur 2. Figuren viser forskellene mellem de tre erhvervsgrupper, men det er også værd at hæfte sig ved at der er tale om ret stor værdikonsensus. Næsten tre ud af fire der har besvaret spørgsmålet erklærer sig helt uenig i at man kun bør arbejde hvis man har lyst. Danskernes arbejdsmoral er set i det lys ganske høj.

Forskellen mellem arbejdsløse og studerende på den ene side og personer i arbejde på den anden giver det forventelige resultat. Personer i arbejde betoner i højere grad nødvendigheden af at arbejde end arbejdsløse og studerende, mens pensionisterne forholder sig mest negativt til udsagnet.

Det andet spørgsmål handler om hvorvidt det er ens pligt at arbejde, og her finder vi (omsider) en sammenhæng med alder. Som den eneste variabel i modellen viser det sig at alder spiller en rolle, men den er stadig ikke overvældende stor (partiel $\gamma = 0,17$, $p = 0,000$). Det er åbenbart formuleringen af arbejde som en pligt der skaber modsætningen mellem aldersgrupperne. Analysen viser – som det fremgår af figur 3 – at der ikke er signifikante forskelle i besvarelserne mellem personer i alderen 18-49 år. Det er derfor ikke så let at se besvarelsen af dette spørgsmål som en klar aldersmæssig modsætning mellem unge og andre dele af befolkningen.

Figur 2. Andel der siger at de er helt uenige i at folk kun bør arbejde, hvis de har lyst. 1999. Pct.

Antal svarpersoner 983.

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen. Kollapsanalysen viser at svarmulighederne "helt enig", "enig", "hverken eller" og "uenig" kan slås sammen, og at disse er signifikant forskellige fra svarmuligheden "helt uenig".

Delkonklusion

Analysen af politik og arbejde i forhold til de fire livsomstændigheder har givet et uventet resultat. Vi antog at de fire forskellige livsomstændigheder ville spille en rolle for værdierne, men det viste sig at kun alder havde betydning med den ene undtagelse, at på et af arbejdsspørgsmålene havde det også betydning om man var i arbejde eller ej.

Imidlertid har aldersvariablen ikke givet entydige resultater i analysen. Det skyldes for det første at de sammenhænge med alder, der kan identificeres, er relativt beskedne. For det andet viser kollapsanalysen af alder at på spørgsmålet om solidaritet lå aldersskellet omkring 40 år, og på arbejdsspørgsmålet lå den endnu højere nemlig omkring 50 år. Derfor kan man vanskeligt tolke forskel-

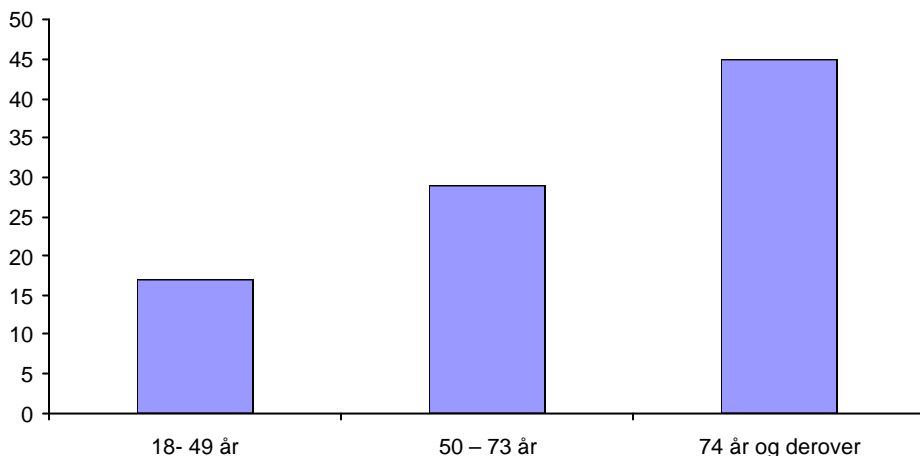
len i befolkningens besvarelser som et skel mellem unge og voksne, såfremt man fastholder den relativt almindelige grænse på 30 år som værende aldersgrænsen mellem de to kategorier.

På baggrund af resultaterne af de ovennævnte analyser er der således ikke meget der tyder på at der i den danske befolkning er modsætninger mellem unge og voksne i forhold til synet på velfærdsstaten eller holdningerne til arbejdet.

Unge som generation

Ovenfor har vi diskuteret unge som en bestemt aldersgruppe med værdier som – viste det sig – i det store og hele ikke var så forskellige fra de ældres. I dette afsnit vil vi i stedet anlægge et generationsperspektiv. Det betyder at de unge

Figur 3. Andel der er meget enige i at det er ens pligt over for samfundet at arbejde. 1999. Pct.

Antal svarpersoner: 987.

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

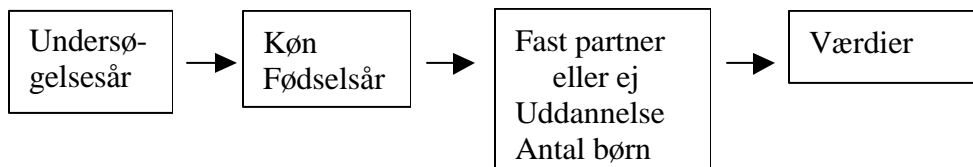
opleves som personer der fornyer samfundet på grund af nye værdier.

På samme måde som i studiet af alder må en undersøgelse, der baserer sig på generationer, diskutere differentieringer inden for disse. Vi har tidligere argumenteret for at man kunne forestille sig, at der er en række livsomstændigheder som spiller en rolle for, hvilke værdier en person har. Det samme gælder for generationer, men følger man en strikt generationsmæssig forklaring, skulle man som nævnt forvente at værdierne ikke ændrer sig, fordi de er grundlagt gennem opdragelsen. Derfor vil de heller ikke påvirkes af forskellige begivenheder i ens livsløb, og der vil ikke opstå afgørende værdiændringer i løbet af den enkeltes livs-

løb. Denne antagelse kan afprøves på forskellige områder, og vi vil i det følgende gennemføre den analyse der er illustreret ved figur 4.

Som det ses er denne analysemodel bygget noget anderledes op end den foregående. Afgørende for forskningsspørgsmålet er om forskellige generationer har ændret værdier inden for den periode fra 1981 til 1999, hvor værdiundersøgelsen har været gennemført. Både køn og uddannelse tilhører samfundets mest afgørende differentieringsformer (Hansen 1995), og man må antage at generationerne varierer i forhold til disse to faktorer.

Figur 4. Analyse af generation og værdier.

Arbejde

Værdiundersøgelsen indeholder en del spørgsmål om hvad man anser for et godt arbejde, herunder 15 spørgsmål om hvilke kvaliteter man kunne ønske sig ved et godt job. Ud fra devisen "unge vil have det hele" kunne man måske forledes til at tro at unge i langt højere grad end ældre bare svarer ja på alle spørgsmålene. Sådan er det imidlertid ikke. Kun 49 personer – ud af de i alt 3.246 adspurgte i de tre undersøgelsesår – har svaret ja på alle spørgsmålene og deraf var 27 personer i alderen 18-34 år. Blandt personer født i 1946 eller senere besvarede omkring halvdelen (ca. 6,5) af spørgsmålene positivt. Personer der er født 1918-1945 svarede positivt i gennemsnit ca. 5,6 gange. Der kan ikke på baggrund af dette påvises at være en prioriteringsforskel i befolkningen.

I ældre arbejds sociologiske undersøgelser (Herzberg m.fl., 1974) har man skelnet mellem to typer af jobmotivation. På den ene side står de faktorer man som ansat forudsatte var til stede (de såkaldte vedligeholdelsesfaktorer) og på den anden de faktorer som motiverede den enkelte til at yde et godt stykke arbejde. Til den første gruppe regnedes bl.a. løn og til den anden bl.a. et interessant og udfordrende arbejde. Den generelle tese hos Herzberg er at ansatte ikke lægger så meget vægt på vedligeholdelsesfaktorer, dvs. at løn spiller en mindre rolle for op-

levelsen af et godt job. I stedet er motivationsfaktorer det afgørende, hvilket medfører at det for arbejdsgiverne gælder om at gøre arbejdet udfordrende og spændende⁴.

Værdiundersøgelsens tal tyder på at der snarere er tale om en komplementaritet mellem de to typer af attraktioner ved et job. Blandt de 15 værdier ved et godt arbejde, som værdiundersøgelsen giver mulighed for at analysere, er der et spørgsmål der handler om god løn og et der spørger til interessant arbejde. Blandt personer, der har prioriteret et af de to spørgsmål ved besvarelsen, har omkring halvdelen (gennemsnit for alle tre undersøgelsesår) sagt at de synes, at både god løn og et interessant arbejde er vigtigt. En nærmere analyse af prioriteringen hos de 18-30-årige viser at løn har tredjehøjest prioritet – lige efter ønsket om gode kolleger og et interessant arbejde – en prioritering der er identisk med prioriteringen hos de ældre aldersgrupper på arbejdsmarkedet (Norregård-Nielsen og Østergård 2002:155). På spørgsmålet om interessant arbejde er der ikke sket ændringer i den danske befolknings holdning som helhed fra 1981 til 1999. Inden for den enkelte generation er der således ganske stabile værdier over årene, og det betyder at materialet for alle årene kan analyseres samlet. En yderligere analyse viser at både generation (partiel $\gamma = 0.21$, $p = 0,000$) og uddannelse

Tabel 3. Andel der prioriterer et interessant arbejde, fordelt på fødselsår og uddannelse. 1981-1999. Pct.

	Lav uddannelse	Høj uddannelse
Født 1964-1981	72	72
Født 1946-1963	54	72
Født 1919-1945	54	54
Født før 1919	37	37

Antal svarpersoner: 3.200

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

(partiel $\gamma = -0,27$, $p = 0,000$) spiller en rolle for, hvorvidt man finder det væsentligt at arbejdet skal være interessant⁵. Sammenhængen fremgår af tabel 3.

Læses tabellen lodret, kan man se at der er en tydelig forskel mellem generationerne. De yngste (der i 1999 var mellem 18 og 35 år) lægger langt mere vægt på et interessant arbejde end de ældste. Læses tabellen vandret, kan man se at uddannelse kun har betydning for besvarelsen i ét tilfælde, nemlig for personer der er født 1946-1963 (dvs. at de var mellem 36 og 55 år i 1999). I denne gruppe, men ikke i de øvrige, betyder høj uddannelse at man lægger mere vægt på at have et interessant arbejde. Det er de generationer der som de første blev en del af et masseuddannelsessystem. De er blevet socialiserede i uddannelsessystemet på et tidspunkt hvor værdier om udvikling og selvrealisering var stærkt fremme, og det er nærliggende at dette har givet dem det højere niveau på spørgsmålet om interessant arbejde som fremgår af tabellen. Den yngste generation er vokset op i en tid der er domineret af ungdomskulturens krav om engagement og medbestemmelse. Dette har vist sig på tværs af alle uddannelsesgrupper, og betyder at alle, der tilhører denne generation – uanset uddannelsesbaggrund – stiller betydelige krav om at have et interessant arbejde. Tabel 3 viser at ønsket om et interessant arbejde – når først denne

tanke er opstået – er meget holdbart, så man kan næppe forvente at dette krav til det gode arbejde forsvinder foreløbigt.

Men hvad med lønnen? Hvor vigtig er den for de unge? Analyserer man hvem der mener at god løn er vigtigt, tegnes der et billede der minder meget om det, der blev tegnet vedrørende ønsket om et interessant arbejde. Heller ikke her er der sket ændringer over tid i befolkningens besvarelser, hvilket peger på at generationerne er ganske loyale over for de værdier, de havde fra starten. Der viser sig til gengæld tydelige forskelle mellem de forskellige fødselskohorter. Betydningen modificeres imidlertid af uddannelse. De partielle korrelationskoefficienter (γ) er for uddannelse 0.33 ($p = 0,000$) og fødselsår 0,29 ($p = 0,000$), jf. tabel 4.

De yngste kohorter (der vel at mærke i 1999 var mellem 18 og 44 år) lægger mest vægt på løn, og de gør det uanset uddannelse. Nyhedsmediers påpegnings af at unge ikke lægger særlig vægt på løn kan således ikke genfindes i værdiundersøgelsens data, idet de unge havde de højeste forventninger uanset uddannelse. Uddannelsen viser sig alene at spille en særskilt rolle for personer født i perioden 1928-1945. Kun i denne gruppe finder vi differentierede krav til lønnen på baggrund af uddannelse, og denne forskel forsvinder atter for de ældste generationer der dog også stiller færrest krav. Dette forklarer dog ikke den tydeli-

Tabel 4. Andel der siger at god løn er vigtigt ved job. 1981-1999. Pct.

	Lav uddannelse	Høj uddannelse
Født 1955-1981	74	74
Født 1946-1954	60	60
Født 1928-1945	41	60
Født før 1928	41	41

Antal svarpersoner: 3.200

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

ge forskel der gennem alle årene har været på, om man er født i perioden 1981-1955 eller i perioden 1954-1946.

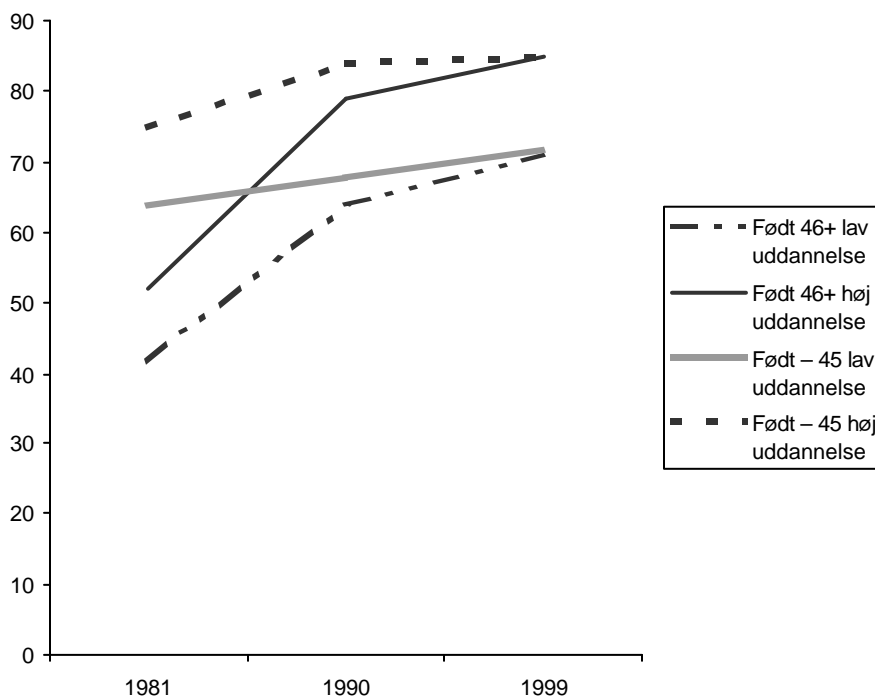
Besvarelsen af dette spørgsmål viser at værdier, der tilhører efterkrigsgenerationerne, er ret ensartede. Disse generationer er opdraget i en periode med stadigt stigende fokus på forbrug (Nielsen 1994), og i takt med at samfundet er blevet rigere er dette element blevet endnu vigtigere.

Endnu en facet af spørgsmålet om løn skal uddybes. Et af de spørgsmål, der er meget oppe i den nutidige debat, er hvorvidt man kan acceptere lønforskelle for det samme arbejde. Lønforskelle for samme arbejde har altid været kendt på det private arbejdsmarked, men i 1990'erne

introducerede de offentlige arbejdsgivere begrebet "ny løn". Det betød at personer med samme position og anciennitet (fx pædagog, sygeplejerske eller fuldmægtig) kunne få forskellig løn alt efter hvor godt de udførte deres arbejde (hvad man så end lægger i det).

Værdiundersøgelsen rummer et spørgsmål der kan vurdere om udviklingen i retning af mere løndifferentiering opleves som rimelig af respondenterne eller ej. Spørgsmålet lyder: 'Forestil Dem to sekretærer på samme alder, der udfører stort set det samme arbejde. Den ene finder ud af at den anden tjener 1.000 kroner mere om måneden end hun selv. Den højestlønnede er imidlertid mere effektiv og mere pålidelig. Er det efter De-

Figur 5. Andel der synes lønforskelle er "retfærdige", fordelt på uddannelse og fødselsår. 1981-1999. Pct.

Antal svarpersoner: 3010

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

res mening retfærdigt eller ej at den ene sekretær tjener mere end den anden?“. Svarmulighederne er “retfærdigt“, “uretfærdigt“, “ved ikke“, og her inddrager vi kun de personer der har benyttet de to første svarmuligheder.

Analysen viser at der er sket en kraftig stigning i den andel af befolkningen der mener at lønforskelle er “retfærdige“. I forhold til modellen viser det sig at fødselsår og uddannelse er de eneste variable der kan forklare stigningen over tid. Uddannelse spiller den største rolle (partiel $\gamma = -0,36$, $p = 0,000$) og fødselsår en mindre (partiel $\gamma = -0,19$, $p = 0,000$). Analyserer vi relationen mellem de to variable nærmere får vi et lidt komplekst, men interessant billede, jf. figur 5.

Figuren viser som sagt at accepten af løndifferentiering generelt er stigende i befolkningen, men kombinationen af fødselsår og uddannelse giver fire forskellige udviklingslinjer for undersøgelsesperioden. I 1981 var forskelle i holdningerne til lønforskelle et generationsspørgsmål. De ældste generationer, dvs. personer der allerede sad på samfundets goder, var de mest positive over for lønforskelle – formentlig fordi det gavtede dem selv. De yngste kohorter, der var 35 år eller yngre i 1981, var mindre positive over for lønforskelle. I 1990 og endnu stærkere i 1999 er billedet skiftet. Uanset uddannelse og alder forholder grupperne sig stadig mere positivt til løndifferentiering, men med den nuance at det fra 1990 er uddannelsesmæssige forskelle der er de mest afgørende fremfor, som i 1981, generationsforskelle. Det er væsentligt at erindre at dette skift er sammenfaldende med at “ny løn“ blev diskuteret og indført, og altså sammenfaldende med at lønforskelle blev institutionaliseret. Det er et tydeligt eksempel på at vi er på vej ind i et videnssamfund, hvor den centrale forskel i opfattelsen knytter sig til viden, uddannelse

og ikke til hvilket år man er født. I dette tilfælde er det med andre ord ikke muligt at få bekræftet en generationshypotese.

Politik

Netop på det politiske område benyttes generationer ofte som forklaringsfaktor. I daglig tale er det fx almindeligt at høre folk med bekymring sige at unge generationer er mere politisk apatiske end tidligere. Omvendt har den politiske sociologi fx benyttet generationsbetragtningen til at argumentere for nye former for politisk deltagelse (Christensen 1994; Svensson og Togeby 1986). Den mest citerede teori om generationsforklaringer på værdiændringer er uden tvivl Ingleharts antagelse om en tyst revolution fra hvad han kalder materielle til postmaterielle værdier. I denne artikel har vi valgt at analysere to områder som ofte i befolkningen omtales i forbindelse med et generationsperspektiv: politisk interesse og graden af venstre-højreorientering. Vi forventer at se en generationsforskel på begge områder: Yngre generationer har lavere politisk interesse, og de er blevet mere højreorienterede. Disse antagelser vil blive gennemgået hver for sig:

På et spørgsmål om hvor ofte folk diskuterer politik med deres venner, viser der sig ingen ændringer over tid, og der er heller ikke generationsforskelle. I en simpel tovejsanalyse angiver de ældste generationer ganske vist at de sjældnere diskuterer politik end de øvrige generationer, men denne forskel forsvinder i den multivariate analyse. Kort sagt: Der er ingen basis for at tale om forandringer på dette område, og ingen grund til at frygte for at befolkningen som helhed eller specielt de unge skulle være mindre interesserede i at diskutere politiske forhold. Efter behag kan man så være mere eller mindre tilfreds med niveauet for politiske diskussioner. Uanset alder siger omkring en fjerdedel at de diskuterer

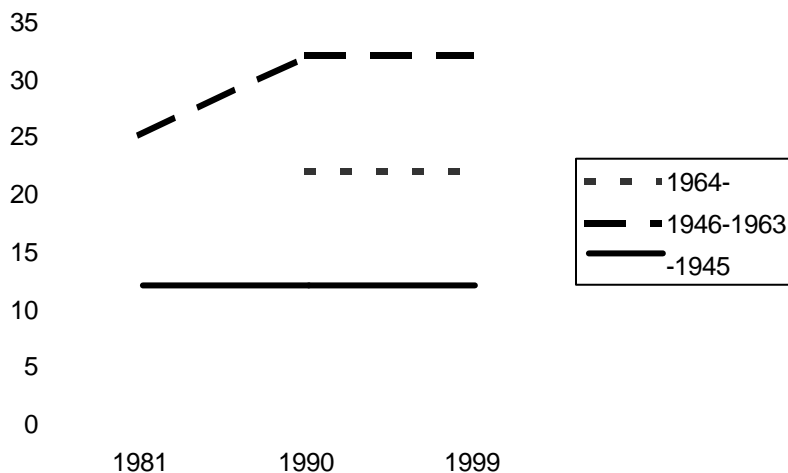
politik ofte og omkring halvdelen at det sker nu og da.

Spørgsmålet om venstre-højreorientering handler om svarpersonernes selvplacering på en skala. Her, som i det øvrige spørgeskema, er det væsentligt at erindre at der er tale om folks subjektive vurdering. Man må derfor ikke forestille sig at der er tale om en slags objektiv skala som svarpersonerne er placeret på. Snarere handler det om hvorvidt svarpersonerne selv opfatter at de i almindelighed ligger til venstre eller højre i politik. I en generationsbetragtning bliver spørgsmålet dermed om forskellige generationer har forskellige generelle politiske orienteringer? Den statistiske analyse viser at flere af variablerne i modellen ganske vist i beskedent omfang bidrager til, hvor man

placerer sig på en venstre-højreskala, men at generation er den uafhængige variabel der spiller den største rolle ($\gamma = 0.14$, $p = 0.000$). Figur 6 viser generationsforskellene.

Figuren viser for det første at graden af selvrapporeret venstre- eller højreorientering er ganske stabil i de 20 år som undersøgelsen omfatter. For det andet kan man se at placeringen på skalaen er et generationsfænomen. De mest venstreorienterede personer er født 1946-1963, og de erklærer sig endog mere venstreorienterede i 1990 og 1999 end i 1981. Det er fødselsårgange som indeholder de grupper der ofte karakteriseres som 68-generationen, fordi det er personer som oplevede et antiautoritært oprør på uddannelsesstederne. Denne generations

Figur 6. Andel venstreorienterede, fordelt på fødselsår. 1981-1999. Pct.

Antal svarpersoner: 3.235.

Kilde: Data fra Værdiundersøgelsen.

Andel der har svaret 1-4 på følgende spørgsmål. "Når det drejer sig om politik taler man ofte om "venstreorienteret" og "højreorienteret". Hvor på denne skala vil De placere Dem selv, hvis 1 betyder venstreorienteret og 10 betyder højreorienteret?"

For generationer der er født 1945 eller tidligere er der små, men signifikante forskelle, men af fremstillingsmæssige grunde er tallene her slået sammen.

1981 tallene er vejret.

værdier står i modsætning til de ældre – personer født før 1946 - der erklærer sig for langt mindre venstreorienterede. For de yngste generationers vedkommende er relationen også præget af modsætninger. De erklærer sig for at være mindre venstreorienterede end de lidt ældre generationer, men mere venstreorienterede end de ældste. I en lidt fri fortolkning kan man sige at de unge i dag ligger midt mellem deres forældre og deres bedsteforældre i politisk orientering.

Figuren tyder klart i retning af en generationsforklaring. Opvæksten har skabt bestemte værdier, og disse værdier bevarer man i det store og hele. Der er ikke noget der tyder på at de såkaldt "gamle 68'ere" bliver mere og mere borgerlige – i hvert fald ikke i deres egen forståelse. Det stabile generationsniveau betyder imidlertid også en drejning i hele befolkningens politiske orientering. Gennemsnittet i befolkningen i retning af mindre grad af venstreorientering sætter sig igennem i takt med at de yngre generationer bliver ældre. Denne bevægelse nedefra påvirker det politiske klima i Danmark, og gør det formentlig vanskeligere at trænge igennem med venstreorienterede synspunkter.

Delkonklusion

Analyserne understøtter langt hen ad vejen vores antagelse om at man ud fra et generationsperspektiv kan forvente at finde en relativ stabilitet i værdierne hos personer født på nogenlunde samme tid med relativt ensartede opvækstvilkår. På tværs af perioden fra 1981 til 1999 fastholder de enkelte generationer således i store træk deres oprindelige svarmønstre, mens der på tværs af generationerne kan være mindre forskelle som regel betinget af uddannelsesmæssige forskelle. I forhold til arbejde har vi set at de yngste generationer vil have både et interessant arbejde og bedre løn. For mellemge-

nerationerne spiller uddannelse en rolle for hvor vigtige de to egenskaber ved arbejdet er, idet personer med høj uddannelse stiller højere krav end personer med lav uddannelse. Løndifferentiering er derimod et område hvor en generationsforskel, som kunne identificeres i 1981, er blevet erstattet af en uddannelseseffekt. På det politiske område finder vi stort set ingen forskelle mht. politisk interesse. På alle disse områder er der rangorden i værdierne således at de ældste har de mest traditionelle værdier og de yngste de mest moderne værdier. Kun på ét område er rangordenen brudt. I forhold til venstre-højre skalaen er der ikke en klar rangordning mellem generationerne. De yngste generationer ligger mellem deres forældre og deres bedsteforældre.

Alders-ung eller livs-ung

Ved at tale om ungdom som sådan risikerer man at begå den fejl at opfatte unge som en homogen kategori, herunder at opfatte ungdom alene som en aldersbetegnelse. Den daglige tale om ungdom som et aldersfænomen kan synes enkel, men som vi har set, kan ungdom tolkes på tre forskellige måder. Dels kan anvendelsen af begrebet ungdom i henhold til Bourdieu være et udtryk for en social differentieringsmekanisme som anvendes til at skelne mellem unge og ældre i forhold til fordelingen af goder i samfundet, hvor de unge som nyankomne vil stå svagere end de ældre i kampen om ressourcerne. Dels kan ungdom betragtes ud fra et livsløbsperspektiv. De fleste mennesker, men langt fra alle, gennemløber et livsforløb som betyder at de gradvis får en fast partner, får et eller flere børn og får et arbejde – faktorer der er med til at danne forskellen på at være ung eller voksen. Endelig kan man undersøge ungdom i et generationsperspektiv hvor man lægger vægt på at se

hvordan nye generationer og deres værdier forandrer samfundet i takt med at de får mere indflydelse. Der er tale om komplementære perspektiver på ungdom, og man kan godt forestille sig at flere af disse forklaringer kan være gyldige samtidig.

En analyse baseret på alder eller livsløb viser sig mindre anvendelig til at forklare værdimæssige forskelle. De statistiske analyser peger kun sjældent på livsløbsfaktorer som forklaringsvariabler, og viser alder sig at have betydning, ligger skellet mellem befolkningsgrupperne på 40 år eller derover. I forlængelse heraf virker det ikke indlysende at tale om en ung-ældre forskel.

Umiddelbart ser generationsforklaringerne ud til at have en større anvendelighed, men analyserne har vist at fødselsår ikke alene er afgørende, idet især uddannelsesniveau spiller en afgørende rolle for værdierne. Opvæksten i det danske samfund er meget forskellig alt efter hvilken uddannelse man tager. Der er endvidere forskel mellem højtuddannede og lavtuddannede unges værdier idet uddannelse styrker de generationsmæssige forskelle, sådan som allerede Erik Jørgen Hansen (1995) har påvist. Derfor giver det ikke mening at sige at unges værdier er på en bestemt måde eller at disse værdier efterhånden vil gennemtrænge hele samfundet.

Det samlede billede viser at det er vanskeligt at sige at unge har særlige værdier. Alder har ikke nogen særlig betydning, og selv om generation ser ud til at fungere bedre som forklaringsfaktor, er der ikke her tale om voldsomme generationsforskelle. Det må dog nævnes at der er en tendens til at de unge generelt stiller større krav til arbejdet, ligesom de højtuddannede kan siges at være blevet mere krævende på dette område. Dette vil stille store krav til arbejdsgiverne for at honorere disse forventninger til ar-

bejdspladsen.

På spørgsmålene om politik har vi ikke fundet et skift i den politiske interesse. Til gengæld kan vi se en holdningsmæssig forskel: I forhold til højre-venstredimensionen adskiller de yngre generationer sig fra de ældre ved at placere sig selv mere til højre på venstre-højreskalaen. Undersøgelsens resultater tyder alt i alt på at der ikke er klare skel mellem ungdom og voksendom, og det kan give anledning til tre perspektiveringer.

For det første kan man naturligvis forestille sig at værdiundersøgelserne ikke har været i stand til at afdække relevante forskelle. Det kan skyldes spørgeskemateknikken, de stillede spørgsmål eller andre metodologiske faktorer. Det kan også skyldes at ung-voksen skellet er lavere end de 18 år som er den laveste alder for undersøgelsespersonerne. Frønes & Brusdahl (2001) fortæller at man i Norge benytter begrebet "fjortiser", og at alderen omkring de 14 år forbindes med eksperimentering og grænseafprøvning. Hvis der er et skel mellem ungdom og voksendom kan man antage at det allerede ligger omkring puberteten.

For det andet kan man undre sig over at der ikke er større forskel i værdierne mellem de der i dag er i 20'erne og 30'erne og deres forældre. Der er forskelle, men undersøgelsen peger i retning af at disse er beskedne og langt fra gælder alle områder i samfundet. Der tegner sig konturerne af en relativ konfliktfri generationsrelation. Der er ikke meget der tyder på et nyt ungdomsoprør. Men selvom vi kun med hensyn til selvplaceringen i forhold til venstre-højredimensionen kunne finde en egentlig generationsmæssig forskel, ville en mere omfattende analyse utvivlsomt kunne vise flere.

Endelig skal nævnes en tredje perspektivering. De, der aldersmæssigt er unge i dag, adskiller sig muligvis ikke fra deres forældre af den grund at foræl-

drene selv har følelsen af ungdom siddende i blodet. De unge og deres forældre går nogenlunde ensartet klædt, de lytter til den samme musik og mange af deres vaner er de samme. Det ser ud til at man forbliver i cowboybukser hele livet. Ungdom handler om at få lov til at definere sin egen tilværelse, at kunne lade sig bøje og forme og til stadighed afprøve nye muligheder. Dette mulighedsunivers vil de færreste nok give afkald på når de først har prøvet det – også selvom de bliver ældre og krydser grænsen til de mæssige 30 år.

En sådan forklaring gør det naturligt at indføre to nye betegnelser: De *alders-unge* og de *livs-unge*. De *alders-unge* er personer fra teenage-årene til omkring 30 år. De lever i en lang overgangsfase hvor de gradvis – de fleste af dem – erhverver sig en partner, et arbejde og et eller flere børn. De afslutter en uddannelse og får familie. I den periode hvor de er *alders-unge*, foretager de mange valg, og – med Post Danmarks ord: de elsker, skaber, fører sig frem og leger. Når *alders-ungdommen* er ved at være forbi fortsætter disse mennesker som *livs-unge*. De forsøger at holde fast ved ungdomskulturens attraktive elementer selv når de bliver mere etablerede. De vil gerne opleve sig som unge og frygter at der opstår skel mellem dem og den næste generation. De lever i en kultur hvor ungdom er et positivt fænomen. Sat på spidsen kan man sige at voksendommen bliver afskaffet, idet disse generationer vil bevæge sig direkte fra at være (livs-)unge til at være gamle.

Noter

En tidligere udgave af denne tekst har været præsenteret ved en konference arrangeret af Center for Ungdomsforskning, RUC, maj 2002.

1. Metaforerne "stigen" og "den rullende trappe" stammer fra Riley (1998).

2. Undersøgelsen er beskrevet i Gundelach (2002a og 2002b). Data og beskrivelse af undersøgelsen kan downloades via projektets hjemmeside www.sociology.ku.dk/vaerdi/ddvhome.html.

3. Programmet DIGRAM er udviklet af Svend Kreiner, Biostatistisk afdeling, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet. For yderligere information se endvidere Gundelach, 2002a; Gundelach og Kreiner 2002; Kreiner 1996; Kreiner 1999.

4. Denne fremstilling ses bl.a. hyppigt indenfor nyhedsdækning og fremstår som resultat af talrige konsulentrapporter (Thorup 2002; Schultz-Jørgensen 2001; Skaarup 2001).

5. Teorien blev første gang publiceret i 1971, og den har siden været behandlet i utallige publikationer. For en oversigt se Scarbrough (1995). Levinsen (2002) har analyseret denne dimension i værdiundersøgelsen.

Litteratur

Bourdieu, P. 1997: "“Ungdom” er kun et ord". I: Bourdieu, P.: *Men hvem skabte skaberne – interviews og forelæsningsnoter*. København: Akademisk Forlag:146-158.

Christensen, A.D. 1994: "Køn, ungdom og værdiopbrud". I: Andersen, J. og Torpe, L. (red.): *Demokrati og politisk opbrud*. Herning: System:175-210.

Frones, I. 1997: "Generasjoner, barndom og familier i etterkrigs-Norge". I: Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, J. O. (red): *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget:59-78.

Frones, I. & Brusdahl, R. 2001: *På sporet af den nye tid. Kulturelle varsler for en nær fremtid*. København: Gyldendal

- Uddannelse.
- Gundelach, P. 2002a (red.): *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gundelach, P. 2002b: "Danskernes offentlige moral gennem 20 år". *Nyt fra Rockwoolfondens forskningsenhed*, februar 2002:19-23.
- Gundelach, P. & Kreiner, S. 2002: "Den danske værdiundersøgelse 1981-1999". *Metode & Data*, nr. 85: 3-11.
- Hansen, E. J. 1995: *En generation blev voksen. Den første velfærdsgeneration*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Heggen, K. 1997: "Kvalificering og livsløb". I: Frønes, I, Heggen, K. & Myklebust, J. O. (red): *Livsløb. Oppvekst, generasjon og sosial endring*, Oslo: Universitetsforlaget:141-162.
- Herzberg, F., Mausner B. & Snyderman B. B. 1974: *Arbejde og motivation*. København: Gyldendal.
- Inglehart, R. 1971: "The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Europe." *American Political Science Review*, vol. 65:991-1017.
- Kreiner, S. 1996: „An informal introduction to graphical modelling“. I: Knudsen, H. C og Thornicroft, G.(eds.): *Mental Health Service Evaluation*. Cambridge: Cambridge University Press: 156-175.
- Kreiner, S. 1999: *Statistisk problemløsning: præmisser, teknik og analyse*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Levinsen, K. 2002: "Individualisering og politiske værdier". I: Gundelach, P. (red.): *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag:169-194.
- Nielsen, G. 1994 : *Tidens unge – og historien efter 1945*. Bind 1-3. Gesten: OP-forlag.
- Nørregård-Nielsen, E. & Østergaard, J. 2002: "Unge stiller større krav til deres fremtidige arbejde". I: Gundelach, P. (red.): *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag:141-165.
- Riley, M. W. 1998: "A Life Course Approach: Autobiographical Notes" in Giele, Z. G. & Elder, G. H. (eds.): *Methods of Life Course Research. Qualitative and Quantitative Approaches*, Thousand Oaks: SAGE:28-51.
- Scarborough, E. 1995: "Materialist-Postmaterialist Value Orientations" in van Deth, J. W. & Scarborough, E. (eds.): *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press:21-47.
- Schultz Jørgensen, S. 2001: "Svar udbedes – de unges spørgsmål til arbejdsgiverne". *Mandag Morgen – 2001*, nr. 1 – Tillæg:9-12.
- Skaarup, J. P. 2001: De lyse hoveders paradis. *Børsens nyhedsmagasin* Årg. 17, nr. 19:62-64.
- Svensson, P. & Tøgeby, L. 1986: *Politisk opbrud: de nye mellemlags græsrodsdeltagelse: årsager og konsekvenser belyst ved en ungdomsundersøgelse*. Århus: Politica.
- Thorup, M. L. 2002: De folder drømmenes faner ud; Du bli'r hvad du vælger. *Information* 2. maj:3.
- van Deth, J. W. & Scarborough E. (eds.) 1995: *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.
- Wallace, C. & Kowatcheva, S. 1998: *Youth in society. The Construction and Deconstruction of Youth in East and West Europe*. Hampshire: Palgrave.
- Willer, T. & Østergaard, S. 2001: *Generation Search. Et studie i danske unges livstrategier, værdier og livstolkning*. København: Forlaget Youth Resources.
- Ziehe, T. & Stubenrauch, H. 1983: *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*. København: Politisk Revy.